

FOUNDATION ФОНДАЦИЈА
OPEN SOCIETY ОТВОРЕНО
SOCIETY ДРУШТВО
INSTITUTE ИНСТИТУТ
MACEDONIA МАКЕДОНИЈА

POLICY BRIEF

ЛИСАБОН - СКОПЈЕ - СОЛУН:
ЕВРОПА СЕ ВРАЌА ДОМА

**ПЕТ ПРИЧИНИ ЗОШТО МАКЕДОНИЈА
ТРЕБА ДА ГИ ПОЧНЕ ПРЕГОВОРИТЕ**

Policy Brief – Лисабон – Скопје – Солун: Европа се враќа дома
Пет причини зошто Македонија треба да ги почне преговорите

Издава:
Фондација Институт отворено општество – Македонија

За издавачот:
Владимир Милчин, извршен директор

Автори:
Македонски центар за европско образование
Фондација Институт отворено општество – Македонија

Ликовно-графичко обликување:
Бригада дизајн

Печат:
Пропоинт

Тираж:
300 примероци

CIP - Каталогизација во публикација Национална и Универзитетска библиотека
„Св. Климент Охридски“, Скопје

341.171.071.51(4-672 ЕУ:497-15)

ЛИСАБОН – Скопје – Солун : Европа се враќа дома : пет причини зошто Македонија
треба да ги почне преговорите : policy brief. – Скопје : Фондација Институт
отворено општество - Македонија = Skopje : Fondation Open Society Institute -
Macedonia, 2009.- 8. 8 стр. ; 15см

Насл.стр. на припечатениот текст: Lisbon – Skopje – Thessaloniki :
homecoming Europe : Five reasons why Macedonia should start negotiations :
policy brief. - Обата текста меѓусебно печатени во
спротивна насока. - Заклучоци ; Conclusions стр. 8

ISBN 978-608-218-045-8

а) Европска Унија - Проширување - Западен Балкан
COBISS.MK-ID 80859658

ЛИСАБОН - СКОПЈЕ - СОЛУН: ЕВРОПА СЕ ВРАЌА ДОМА ПЕТ ПРИЧИНИ ЗОШТО МАКЕДОНИЈА ТРЕБА ДА ГИ ПОЧНЕ ПРЕГОВОРТЕ

Проширувањето, со сигурност, е најмоќната алатка на политиката на ЕУ. Тоа им служи на стратемиските интереси на ЕУ за обезбедување стабилност, безбедност и спречување конфликти. Освен тоа, проширувањето помогнало во зголемувањето на просперитетот и растот на можностите и обезбедило суштински патни и енергетски рути. Тековната агенда за проширување ги опфаќа државите од Западен Балкан и Турција, на кои им беше ветено членство откако ќе ги исполнат потребните услови. Пристапното партнерство донесено од страна на Советот на 18 февруари 2008 година идентификува осум клучни приоритети за напредок во процесот на пристапување на Македонија, а тоа се: соодветно спроведување на сите заложби преземени во рамките на ССА, дијалог меѓу политичките партии, спроведување на Законот за полиција и на антикорупциското законодавство, реформа на судството и на јавната администрација, како и мерки во политиката за вработување и за зајакнување на бизнис средината.¹ При оценувањето, Комисијата ги следи постапките и критериумите утврдени за сите апликанти за членство. Овие постапки го одразуваат принципот воспоставен од државите-членки на Самитот во Солун во 2003 година:

¹ Комуникација на Комисијата до Европскиот парламент и до Советот, Западен Балкан: зајакнување на европската перспектива, Брисел, 5.3.2008, COM (2008) 127 финално.

“Темпото на натамошното приближување на државите од Западен Балкан кон ЕУ е во нивни раце и ќе зависи од учинокот на земјите во спроведувањето на реформите”²

Овој бриф за применета политика се фокусира на петте причини зошто на Македонија треба да и се даде зелено светло за почнување на пристапните преговори, и тоа: 1) ЕК препорача пристапни преговори врз основа на исполнувањето на претходно утврдените репери; 2) билатералните прашања не се дел од пакетот за пристапни преговори; 3) моментумот од 2009 година треба да се задржи; 4) македонскиот случај и дава можност на ЕУ да докаже дека таа може да биде глобален играч, и 5) Македонија може да помогне во оживувањето на Солунската агенда.

1 Исполнети ветувања

Во декември 2005 година Македонија го доби статусот држава-кандидатка. Европската комисија изјави дека „земјата добро напредува на својот пат кон исполнувањето на политичките

² Солунска агенда за државите од Западен Балкан, Совет за општи работи и надворешни односи (ГАЕРЦ), Извадоци од последователните седници на Советот за општи работи и надворешни односи, 16 јуни 2003; Западен Балкан - заклучоци на Советот.

*критериуми утврдени на Европскиот совет во Копенхаген во 1993 година и во Процесот за стабилизација и асоцијација”.*³

Четири години по добивањето на кандидатскиот статус, Македонија доби позитивна оценка од Европската комисија. „Земјата ги исполнува обврските преземени со Спогодбата за стабилизација и асоцијација, го консолидираше функционирањето на својата демократија и гарантира стабилност на институциите што го обезбедуваат владеењето на правото и почитувањето на фундаменталните права и, во голема мера, ги исполни клучните приоритети од пристапното партнерство”.⁴

Оттука, во октомври, Комисијата препорача Македонија да помине во втората фаза од пристапувањето⁵:

*„Во светлината на горенаведените разгледи и имајќи ги предвид заклучоците на Европскиот совет од декември 2005 година и од декември 2006 година, Комисијата препорачува отворање на преговорите за пристапување во Европската унија за поранешната југословенска Република Македонија”.*⁶

³ Мислење на Европската комисија, декември 2005 година

⁴ Комуникација на Комисијата до Европскиот парламент и до Советот, ЦОМ (2009) 533, Стратегијата за проширување и главните предизвици 2009- 2010, страници 12-13.

⁵ Врз основа на членот 5 од Спогодбата за стабилизација и асоцијација

⁶ Ibid, страница 18.

Силата на овој процес секогаш била во неговата транспарентност и конзистентност. Познато е дека оценувањето на апликациите за членство е ригорозно и праведно и дека, по правило, Советот на ЕУ секогаш ги зема предвид препораките на Комисијата. Овој мериторен приод во пристапниот процес на ЕУ и донесе значителна почит во регионот. Последователно на тоа, Советот на ЕУ во декември мора да донесе одлука за тоа дали пристапните преговори со Македонија ќе почнат онака како што беше препорачано од страна на Европската комисија. Одложувањето на одлуката за некој иден состанок на Советот ќе демонстрира недостиг на лидерство од страна на ЕУ и ќе го стави под прашалник кредибилитетот на ЕУ кога станува збор за одржување на нејзините ветувања.

2. Билатерални прашања

Политичките разгледи коишто немаат никаква врска со реалниот напредок на спроведените реформи не се дел од процесот на пристапување. Ова во повеќе наврати го кажаа функционери на ЕУ, пратеници во Европскиот парламент, политички лидери, па дури и политички аналитичари. Во својата последна Стратегија за проширувањето 2009–2010, Комисијата јасно наведува:

„Билатералните прашања не треба да го одложат пристапниот процес. Билатералните спорови треба да ги решат засегнатите страни коишто се одговорни за изнаоѓање решенија во духот на добрососедските односи и имајќи ги на ум севкупните интереси на ЕУ.”

Граѓаните од целиот регион го следат напредокот на Македонија во пристапниот процес за да видат дали вратите за членство во ЕУ остануваат отворени. Одлуката што треба да ја донесе Советот на ЕУ ќе влијае не само на иднината на Македонија, туку и на иднината на целиот регион и на политиката на ЕУ кон регионот. „Не“ за Македонија значи дека вообичаените дипломатски гаранции за европската иднина на регионот, базирана на рамноправни и фер постапки, нема да бидат ништо повеќе од куртоазија. Оттаму, датумот за почеток на пристапните преговори за Македонија ќе значи дека ЕУ уште еднаш ги реafirмира своите вредности, ја одржува движенчката сила на процесот и се држи до заложбите, принципите и условите што беа договорени и нагласени во заклучоците на Комисијата: „Процесот на пристапување дава силен поттик за политичка и економска реформа во земјите од проширувањето и ги зајакнува мирот и стабилноста во Европа”.⁷

3. Враќање на земјите од Балканот: успехот на 2009 година

2009 година беше исклучително успешна за интеграцискиот процес на државите од Западен Балкан. Земјите од регионот се приближија повеќе до членството во ЕУ пред се како резултат на тоа што регионот напредуваше во исполнувањето на утврдените критериуми и услови.

Значителен напредок беше постигнат и во поглед на визната либерализација што во јули 2009 година доведе до предлог на Комисијата за визна

либерализација за три земји (Македонија, Црна Гора и Србија). Мрежата на спогодби за стабилизација и асоцијација беше проширена и беа поднесени две нови апликации за членство на земјите од регионот - од Црна Гора (декември 2008 година) и Албанија (април 2009 година). Исто така, Исланд ја поднесе својата апликација во јули 2009 година.

Тековниот напредок на ЕУ на планот на проширувањето се одвива во време на длабока и широкоприсутна рецесија. Кризата влијаеше на ЕУ, но уште повеќе на реформскиот процес на земјите од проширувањето. Создаден е нов Инструмент за заеднички грантови⁸, со цел да се соберат и координираат различни извори на финансии и да се заменат заемите со грантови за проекти коишто се приоритет за државите од Западен Балкан, со иницијален фокус на инфраструктурните сектори, вклучително и социјалната инфраструктура, поддршката за МСП, енергетската ефикасност и други инвестициски сектори. Сепак, новите инструменти ќе ги донесат посакуваните резултати само доколку реформските процеси во регионот напредуваат според временската динамика. Успешните реформи обично се поклопуваат со политичката агенда, во овој случај со пристапувањето во ЕУ. Лисабонскиот договор конечно стана реалност. Комесарот Рен⁹ со право тврди дека највидивата новина од истиот ќе бидат инструментите за спроведување на надворешните односи, а проширувањето е дел од надворешната

⁸ Инвестиционна рамка за Западен Балкан (WBIF), 21 октомври 2009, Брисел.

⁹ Оли Рен, комесар за проширување, Лекции од проширувањето на ЕУ за нејзината идна политика, Центар за европски политики, Брисел, 22 октомври 2009

⁷ ЕК COM (2009) 533, страница 18.

политика. Таканаречената истоштеност од проширувањето веќе не може да се користи како изговор, а интеграцијата на Западен Балкан мора да се случи што е можно побрзо. На политиката на ЕУ за проширувањето очајно и треба поттурнување и е сосема јасно дека хрватската успешна приказна не е доволна. Од другата страна на приказната за „истоштеноста од проширувањето“ стои „истоштеноста од пристапувањето“. Некои политиколози аргументираат дека и државите од Западен Балкан се истоштени колку и Комисијата, со сите дадени но неисполнети ветувања на државите-членки. Македонскиот случај може да ја постави сцената за тоа „поттурнување“ да се случи побрзо отколку подоцна, со тоа што во декември Советот на ЕУ може да испрати нова порака до регионот.

4. ЕУ како глобален играч

Во срцето на Лисабонската стратегија се наоѓа целта на ЕУ да стане најважниот глобален играч. На европските вредности и стандарди треба да се гледа како на камен-темелник за иднината на глобалниот развој, особено на полето на климатските промени, човековите права и демократијата и на крај, но не помалку важно, на полето на безбедноста и стабилноста. Од перспектива на ЕУ, како глобален играч, во своето воведно обраќање во Центарот за европски политики во Брисел на 22 октомври 2009 година, комесарот Рен ги истакна следниве размислувања:

„Дозволете ми прво да ви поставам прашање за совеста: Дали ќе изберете во вашиот општински совет некој кој има неуреден двор? Следејќи ја истата логика,

кредибилитетот на ЕУ како глобален актер се потврдува или се оспорува преку нашата способност да го обликуваме нашето соседство“.

Чисто како аргумент, дозволете да ја разгледаме тековната ситуација во Западен Балкан: Македонија има спор за името со Грција, како и спор за признавање на црквата со Србија; Србија го има прашањето за Косово, заедно со соработката со Меѓународен кривичен суд за поранешна Југославија (ICTY); Црна Гора и Србија се спорат околу границата кај Превлака; Албанија има проблем со употребата на континенталната зона со Грција, Босна и Херцеговина и Косово имаат проблем со државноста, а и хрватско-словенечкиот билатерален проблем не е целосно решен. Сите овие проблеми се случуваат во срцето на Европа и нема да исчезнат освен доколку не се направат искрени напори за нивно решавање. ЕУ веќе не може да ги одложува ниту да ги решава без принципот на морковот и стапот, што во овој случај е забрзан процес на проширување. Пред неколку недели, Македонија го потпиша и го ратификуваше договорот за демаркација на границата со Косово, со што му стави крај на децениски долгиот билатерален проблем. Така, Македонија станува првата и единствена земја од регионот без отворено прашање за границите, а со самото тоа и пример за решавање на чувствителните прашања. Уште поважно е тоа што, доколку и се даде шанса, Македонија може да биде извор на безбедност во регионот. Тажна реалност е фактот дека доколку Македонија во декември добие вето, таа ќе почне да произведува нестабилност наместо стабилност.

5. Обнова на Солунската агенда

Значењето на Солунската агенда за државите од Западен Балкан е неспорно. Сепак, процесот беше забавен со неуспешната ратификација на Уставниот договор во 2005 година, по што следуваše ирското „не“ за Лисабонскиот договор во 2008 година. Истоштеноста од проширувањето бавно, но сигурно, го презема процесот. Уште едно грчко вето ќе биде катастрофална грешка на политиката, којашто ќе го попречи интегративниот процес на целиот регион, а не само на Македонија. Последиците од грчкото вето на Самитот на НАТО во Букурешт во април 2008 им се добро познати на македонските граѓани. Во земјата подолг период владееше национализам и уништување, до тој степен што македонските граѓани одбиваа да одат на нивните вообичаени (и омилени) летни дестинации - Грција. Говорот на омразата - на обете страни - стана секојдневна рутина. Политичкото лидерство во земјата беше толку изненадено што ги донесе најрационалните одлуки, како што се распишување предвремени парламентарни избори во 2008 година под изговор дека е потребно национално единство, заборавајќи ги притоа осумте репери од Пристапното партнерство. Врвот на националната конфузија се постигна во текот на изборите, а Македонија ги организираше најлошите избори од својата независност.

Уште едно грчко вето би значело повторување на националистичката траума од 2008 година. Ова вето, сепак, ќе оди подалеку и ќе ги затруе меѓуетничките односи во земјата и најверојатно ќе го загрози спроведувањето на Охридскиот рамковен договор. Албанските политички партии

беа мошне конструктивни, полни со разбирање и трпение за македонскиот политички блок. Сепак, албанските политички партии ја искажуваат својата поддршка за интеграцијата на земјата во ЕУ и предупредија дека нема вечно да ги чекаат Македонците да го решат прашањето со името со Грција. Неодамна, важен претставник на владината коалициона партија ДУИ (Демократска унија за интеграција) се закани: „Албанците ќе бидат дел од ЕУ - со или без Македонците¹⁰“.

И наодите од последната анкета на Брима Галуп¹¹ потврдуваат дека уште едно грчко вето би било многу полошо од она во 2008 година. 89% од испитаниците одговориле дека тие се свесни за фактот дека Македонија добила препорака за отпочнување на преговорите со ЕУ, а 64% од испитаниците имаат големи очекувања дека препораката ќе има позитивно влијание врз квалитетот на нивните животи. 71% од испитаниците сметаат дека Македонија ќе стане држава-членка на ЕУ за пет години. Перцепцијата на граѓаните во однос на главните препреки за членство во ЕУ е дека главна пречка е Грција (77% од граѓаните), а потоа следуваат невработеноста и економските тешкотии. На крај, уште едно грчко вето нема да го реши прашањето за името и со сигурност нема да ги зближи двете земји. Да се стави вето на политиката на Груевски значи да се стави вето на сите граѓани на Македонија и пред се значи натамошно оддалечување на граѓаните на двете држави. Од друга страна, со отворањето на пристапните преговори со Македонија, ЕУ ќе

¹⁰ Рафиз Алити, ТВ А1, 2 ноември 2009

¹¹ Објавено на МРТВ национална телевизија, 26 октомври 2009.

започне еден внимателно управуван процес во кој политичките и економските реформи во земјата ќе бидат постојано следени, вклучително и капацитетот за преземање на обврските од членството, во согласност со Копенхагенските критериуми. Прашањето што заслужува одговор пред да се донесе одлуката за вето е „Зошто Грција би ставила вето на пристапните преговори кога ЕУ и другите држави членки ќе имаат де факто 66 други можности за прекин на преговорите со формалното отворање и затворање на секое поглавје од законодавството на ЕЗ“. Поддржувајќи ја земјата во овој потфат, Грција може да ја обнови Солунската агенда и да ја развие политиката на ЕУ за проширување во светлината на новиот Лисабонски договор. Ова е единствена можност за Грција да демонстрира лидерство во интеграцијата на регионот во кој има голем интерес. Отворањето на пристапните преговори имплицира мониторинг и следење на процесот на демократизација на теренот и непосредно решавање на проблемите што можат да се појават. Освен тоа, на локалното граѓанско општество процесот ќе му даде моќна алатка за мониторинг на реформите и простор за рано предупредување. Ако европеизацијата на Балканот започна во 2003 година, за време на грчкото претседателство, 2014 година може да ја одбележи интеграцијата на државите од Западен Балкан во ЕУ, и тоа повторно за време на грчкото претседателство. За да се случи тоа, Македонија мора да добие датум за пристапни преговори, а тоа ќе биде почетна точка на обновата на Солунската агенда. Останува на Грција да одлучи дали

ќе ја поддржи европеизацијата на Балканот или пак ќе одлучи да ја „балканизира“ Европската унија.

Заклучоци

Овој документ аргументира дека државите-членки на ЕУ треба да се потсетат на нивните ветувања дадени на земјите од Западен Балкан и на нивниот витален интерес од долгорочната стабилност во регионот. Билатералните прашања не се дел од пакетот пристапни преговори. Преку решавањето на демаркацијата на границата со Косово Македонија покажа дека може да решава тешки прашања. Македонскиот случај може да послужи како пример за идното лидерство на ЕУ, особено во светлината на Лисабонскиот договор. Ако и се даде шанса, Македонија може да докаже дека е кредибилен „извезувач“ на безбедност, стабилност и демократија. Во спротивно, стабилноста може преку ноќ да стане нестабилност. Граѓаните на Македонија не заслужуваат да бидат заложници на националистичките идеологии и политики. Грција може да докаже дека може да ја обнови Солунската агенда преку донесување одлука на следниот состанок на Советот, заедно со другите држави-членки, за отворање на пристапните преговори со Македонија, со што ќе испрати силен сигнал до државите од Западен Балкан дека регионот не е заборавен. Да го цитираме Ортега и Гасет: „Ако Шпанија (т.е., Македонија) е проблемот, ЕУ е решението!“